

Sexuální zneužívání v církvi: často kladené otázky

Předkládáme odpovědi na otázky, které si v souvislosti se sexuálním zneužíváním v církvi klademe a které si kladou lidé kolem nás. Seznam jistě není konečný, lze ho s vaší spoluprací rozšiřovat a zpřesňovat. Předpokládáme též, že na některé otázky nelze najít spolehlivou odpověď bez reálné, opravdové a otevřené veřejné diskuse.

Co je sexuální zneužívání?

Medicínská definice rozlišuje kontaktní a nekontaktní sexuální zneužívání. Do kontaktního spadá „jakékoli sexuální jednání s úmyslem sexuálního uspokojení, které má poskytnout dítě“. Do nekontaktního patří nátlak, který je vyvíjen na dítě, aby se účastnilo činností, které povedou k sexuálnímu uspokojení dalších lidí.

Z hlediska práva existuje celá řada skutkových podstat (souhrnů typických znaků) trestných činů, které chrání lidskou důstojnost dětí i dospělých v sexuální oblasti. Přesné rozlišování mezi nimi je obtížné i pro odborníky. Náš trestní zákoník v § 187 (*pohlavní zneužívání*) považuje za trestné vykonání soulože s dítětem mladším patnácti let nebo jiný způsob pohlavního zneužití takového dítěte. V § 202 (*svádění k pohlavnímu styku*) postihuje trestní zákoník nabídnutí, slíbení nebo poskytnutí úplaty, výhody nebo prospěchu za pohlavní styk s dítětem, za jeho pohlavní sebeukájení či jeho obnažování atp. za účelem pohlavního uspokojení zneužívající osoby.

Nejen na děti se vztahují trestné činy znásilnění a sexuálního nátlaku (§ 185 a 186 trestního zákoníku), pro které je charakteristické, že k pohlavnímu styku nebo jinému srovnatelnému chování dojde na základě donucení nebo v důsledku zneužití bezbrannosti. V některých případech postačí k naplnění skutkové podstaty trestného činu zneužití závislosti oběti nebo vlastního postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu (takové postavení mohou mít například učitelé nebo duchovní).

Podobně etické kodexy pomáhajících profesí obvykle zohledňují vztahovou nerovnováhu mezi pracovníkem a klientem, rozdílnost jejich moci. Proto mezi nimi neschvalují sexuální jednání ani v případě, že oba jsou dospělí a oba se sexuálním kontaktem souhlasí.

U sexuálního zneužívání jde tedy spíše o zneužití důvěry a moci než zneužití pohlavního pudu.

Kdo sexuálně zneužívá?

Odhaduje se, že v 80 až 90 procentech sexuálně zneužívají lidé, které dítě zná a kterým důvěřuje - rodiče a další příbuzní, učitelé a vedoucí volnočasových aktivit atp.

Zneužívají muži i ženy.

Rodinní zneuživatelé často nejsou pedofilní nebo jinak sexuálně odchylní. Zneužívají svoji moc. Je proto nutné je odlišit od lidí trpících pedofilní či jinou sexuální poruchou.

Podobně je důležité rozlišovat člověka s pedofilní sexuální orientací či pedofilní poruchou od člověka, který překračuje zákon, tedy od pachatele trestného činu. Je řada pedofilních lidí, kteří svou touhu celoživotně ovládají a například se proto vyhýbají situacím, kde by s dítětem zůstali o samotě.

Jak je možné, že se to děje v církvi?

Protože se to děje všude.

Skandály, o nichž se v současnosti mluví, se týkají Církve římskokatolické. To neznamena, že se v jiných církvích nic neděje. Děje se to však v jiných souvislostech.

Jak reagují oběti a pachatelé sexuálního zneužívání v církvi?

Stejně jako jinde: v rozpětí od popření k sebevraždě.

Reakci ovlivňuje řada věcí, předpokládá se výrazná role okolí. Těžké až neunesitelné je zůstat sám a zatracen - ať jde o oběť nebo o osobu zneužívající.

Proč církev tak dlouho mlčela a sexuální zneužívání tajila?

Římskokatolickou církev můžeme v mnohém připodobnit k patriarchální rodině. Hlavní slovo má autorita otce. Duchovní v Římskokatolické církvi jsou v jistém smyslu zástupci Boha na zemi. Přímo vyjádřené je to u papeže, „Svatého otce“.

Duchovní má proto obrovskou moc. A také se těší velké důvěře. Provází členy své farnosti v důležitých okamžicích jejich životů. Dodává jim naději, přináší útěchu. Pomáhá vytvářet společenství, kde si lidé navzájem pomáhají.

Budeme-li vnímat Římskokatolickou církev jako patriarchální rodinu, snáze jejímu mlčení porozumíme. S autoritou a mocí se váže představa zodpovědnosti za druhé. Představitelé církve zvažují, jaké dopady bude mít na širokou církevní rodinu a vzájemnou důvěru odhalení zla ve vlastních řadách. A také například, co se stane, když bude nadále kněží ubývat.

Věty, které pravděpodobně zaznívají v církvi i v rodinách, dostávají v souvislostech zneužívání svazující význam: „Špinavé prádlo se má prát doma.“ „Co by tomu řekli lidi.“ „Víš, že nám ostatní úplně nerozumějí, musíme držet při sobě.“ „To nás chceš všechny zničit?“

A přitom ten, kdo má jiný názor, nechce ostatní zničit. Ví, že je to jeho rodina. Jen by chtěl, aby žila v něčem jinak než dosud.

Souvisí se sexuálním zneužíváním celibát neboli to, že se římskokatoličtí kněží nežení?

Celibát (stav neženatosti) znamená pro duchovní Římskokatolické církvi zavázat se, že neuzavřou manželství a zdrží se tudíž sexuálního života. Bez intimní sexuality žijí ale milióny dalších lidí, a to i v manželství. Například proto, že „na to“ nikdy nebyli, nebo jejich partner nemá sexuální touhu nebo se neshodují v sexuální orientaci nebo jejich sexuální život ukončila nemoc.

Jak se zdá, u jiných lidí než u kněží se sexuální zneužívání do souvislosti se sexuální zdrženlivostí nedává.

Zřeknutí se manželství a intimního vztahu souviselo v dávné i nedávné minulosti se službou. Sloužit (Bohu, druhým lidem či profesi) jde snáze, upřednostníme-li službu před sebou nebo vlastní rodinou. Celibátem byly u nás vázány evangelické diakonky a v letech 1875 – 1919 například též učitelky.

Souvisí se sexuálním zneužíváním hierarchické uspořádání Římskokatolické církve?

Pravděpodobně do jisté míry ano. Přísně hierarchicky jsou uspořádány též jiné instituce - například armáda nebo některá velká zdravotnická zařízení. I v těchto prostředích se snáze zneužívá moc a s důrazem na oddanost výrazněji působí skupinový tlak.

Armáda i zdravotnictví riziku zneužití moci mnohde s úspěchem čelí. Například: Jednou z ústředních hodnot nemocnic je bezpečí (neboť pobyt v nemocnici může pacienta poškodit víc než nemoc, se kterou do nemocnice přišel). Zavést v nemocnici kulturu bezpečí znamená mimo jiné posílit týmového ducha a normalizovat vztah k chybě. Připustit, že chyby se dějí a že je třeba se z nich učit, ne je popírat. A najít jiné podoby profesní solidarity než „zametání problémů pod koberec“.

Důraz na prostředí (tedy i na prostředí církve) považujeme ve vztahu k užití a případně zneužití moci za zásadní.

Proč je kolem toho tolik rozruchu, když případů sexuálního zneužívání v církvi je méně než obecně ve společnosti?

Důvodů je řada. Církev chce být většinové společnosti vzorem, nechce být v jejím vleku. Zneužití důvěry pro ni představuje zvláště zranitelné místo, neboť víra a důvěra spolu souvisejí. Zrovna tak možnost zneužívat ve velkém vlastní moc církve poškozuje: v očích necírkevní veřejnosti může být pak nahlížena jako sekta se zlovolnými vůdci/otci a nepochopitelně závislými členy/ovečkami.

Co považujeme za dobrý způsob, jak sexuálnímu zneužívání v církvi předcházet a jak s ním zacházet?

Zlo zřejmě nelze v lidských společnostech vymýtit. A církve je lidské společnosti. Zlu je možné do jisté míry předcházet. Stane-li se, lze s ním co nejlépe zacházet.

Představa Římskokatolické církve jako rodiny s přísnou hierarchií může pomoci pochopit jevy, které sexuální zneužívání v církvi doprovázejí.

Zneužívá-li např. otec svoji dceru, obvykle tvrdí jí i sobě, že je to pro její dobro. A zaváže ji tajemstvím: Nikomu to neříkej, protože by to nikdo jiný nepochopil a mámě i mně bys tím ublížila. Je to tajemství nás dvou.

Při zjištění sexuálního zneužívání v rodině (např. pracovníky pomáhajících profesí) proto platí: Nikdy nezpochybňujeme pachatele, neboť oběť k němu pravděpodobně má blízký vztah a může se cítit zodpovědná za jeho osud a osud dalších lidí. Označíme jako špatné to, co pachatel dělá, a zastavíme to.

Představou sexuálního zneužívání v rodině si vypomůžeme též u odpovědi na otázku, jak sexuálnímu zneužívání v církvi předcházet. Za důležité považujeme, aby rodina nebyla uzavřená a všichni její členové měli dostatek svébytnosti uvnitř rodiny a dostatek vazeb mimo rodinu.

Jde nám o církve, kde se důvěra nevyklučuje s kontrolou moci a poslušnost se svébytností. Též nám jde o společnost, která se o církevní společnosti zajímá. Sníme o vzájemném a otevřeném rozhovoru ve společném světě, o jeho prostupnosti. V tom především spatřujeme cestu, jak obecně předcházet (sexuálnímu) zneužívání a jak s ním dobře zacházet.

Za Psychosociální intervenční tým ČR

Bohumila Baštecká a spolupracovníci:

Daniel Bartoň, Marek Drábek, Anna Juráčková, Petra Kašperová, Jiří Kylar,

Bendy Růžička, Jana Sedláková, Vojtěch Sivek, Karel Šimr, Martin Vaňáč

Kontakt: pitcr.cz